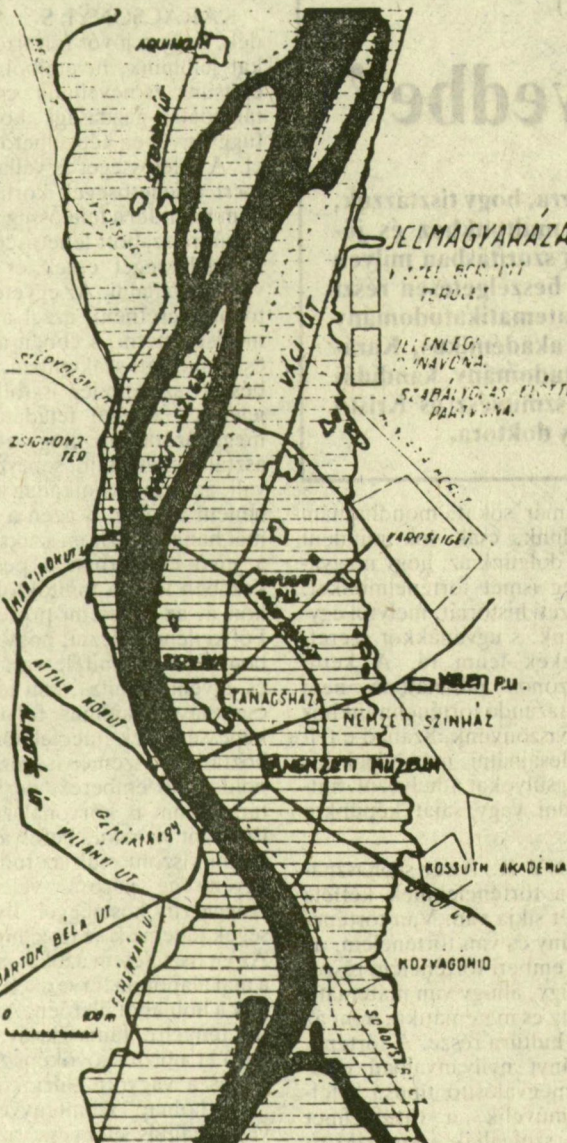

A pest-budai nagy árvíz

Pest és Buda víz alá került területét ábrázoló térkép

Pesten és Budán több tucatnyi olyan emléktáblán akad meg a sétálgatók szeme, amelyek szinte a megszólalásig hasonlítanak egymásra. Egyikükön is, másikukon is ugyanaz a nyíl, és a kéz, amely a nyíl által jelzett vonalra bök; azt jelzi, milyen magasságban csapdosott most százötven esztendeje a Duna árja.

Másfél száz éve ugyanis annak, hogy az akkor még alig-alig megzabolozott folyom kilépett a medréből, és 1838. március 13-án, 14-én és 15-én 1300 holdnyi területet elfoglalt fővárosunk mai területéből. Roppant ereje tört, zúzott: az akkori Pest 4250 házából 2280 pusztult el, Obudán pedig 770 épületből alig 270 maradt meg. (Ami az emberéletet illeti, ezek kioltásáról máig nincs pontos adat. Van aki azt mondja, hogy ugyanannyian fulladtak meg, mint ahány éve kiöntött a Duna, azaz százötvenen, mások viszont csak 122-re taksálják az áldozatok számát.)

A jeges ár amilyen gyorsan jött, ugyanolyan sebesen távozott. Nyomai és emlékei azonban mélyen bevésték a lakosság tudatába, szívébe, s mind a módosabb háztulajdonosok, tehetősebb polgárok, mind az egyszerűbb nép fiai kötelességüknek érezték, hogy e természeti csapásnak emléket állítsanak.

Éppen csak visszahúzódott a két várost elválasztó folyom, máris felkerültek a házfalakra az emléktáblák, rajtuk a vízszintet jelző nyílformával meg a reájuk bökő kézfejekkel.

Ahány kódarab, annyi betűforma, annyi nyelv, jel, véset! Itt egy szép mintájú latin szöveg mondja, hogy a szokásosnál hány centiméterrel nőtt meg nagyobbra a vízszint; amott németül rögzítették ugyanazt; ismét másutt pedig héber betűkből silabizálhatja ki a rettenet adatait, aki ezt a jelrendszert ismeri.

Az árvízi emléktábláknak aligha van avatottabb ismerője Rajna Györgynél, a Budapesti Városház-píró Egyesület szoborcsoportjának vezetőjénél. A legjobb tehát, ha az ő tanácsai nyomán vágunk neki a szemlétnak.

Kezdjük sétánkat Budán, ott is a Fő utca 41. száma alatti kolostor-épületnél. Itt egyrészt egy igen jó állapotban megmaradt vésetben gyönyörködhetünk, másrészt meg az az adat is hiteles, amit a szőlők mondanak. Nevezetesen a 202 centiméter igaz, hiszen ezt az emeletes

házat egy kis árok veszi körül, amelynek talajszintje még a feltöltés előtti állapotokat mutatja. A szintén budai Corvin térre érve az ottani 2. számú házon már a 269 centiméteres rekordmagasság jele a nyíl és a kéz; itt bizony ilyen mély volt az a háromnapos tenger. Átsétálva a Lánchídon, elballaghatunk aztán a Százéves étteremhez, ahol odakint is, odabent is megmaradt egy-egy ilyen árvízi emléktábla. Onnan pedig a Rákóczi út egyik ékességéhez, a Szent Rókus-kápolnához érdemes tovább menni, mert annak falán ismétcsak egy olyan jelzés maradt meg, amely még a feltöltés előtti időkre emlékeztet.

Azt a túrát azonban, amelynek során valamennyi árvízi jelet fel lehet leltározni, nyilván senki sem vállalja, hiszen Rajna György adatai szerint is negyven fővárosi ház falában látni ilyen emlékelet. Soknak tűnik ez a szám, mégis kevés: a múlt században, de még a századforduló után is ennél jóval több helyen lehetett a hajdani kőfaragók, vasöntők munkáiban gyönyörködni. A nagyvárosi építkezések során azonban itt is, ott is csákányt emeltek a megjelölt falakra, és az olyan meghatóan kedves szövegű emlékeztetők, mint az „ár-wissz” vagy a törmelék közé, vagy az élelmes gyűjők birtokába kerültek. A múzeumok és más közgyűjtemények pedig csak akkor gyarapodtak egy-egy ilyen táblával, ha véletlenül éppen a városvédők valamelyike bukkant rájuk, s adta tovább őket a Kiscelli Múzeumnak, vagy a nemrég alapított esztergomi víztörténeti gyűjteménynek.

Dicséretére a pest-budai polgároknak, az árvízi emléktáblák állításának szép szokása nem ment ki a divatból. 1938-ban, az esemény századik évfordulóján egy különösen szép — az egész áradást megörökítő — ábrázolást adtak át a nagyközönségnek, és most, a százötvenedik évfordulón szintén egy újabb megmentőt avattak, mégpedig ott, ahol ugyancsak erősen pusztított a víz, a mai Rákóczi úton.

Így aztán nem merül feledésbe a még Obudán, Budafokon, Nagytétényben és Promontoron is hatalmas károkat okozó természeti katasztrófa. Főképpen ott lehet és kell emlékezni rá, ahol a legtöbb nyíl és kéz mutatja, meddig emelkedtek a habok: Pest és Buda belvárosában.

A. L.

„A Kass-vigadó 1898-ban épült fel és állott a köz- és idegenforgalom szolgálatába. A világvárosi komforttal berendezett objektum és a helyiségek berendezése id. Kass János egyéni ízlését és külföldön szerzett tapasztalatait és szakképzettségét dicsérik. Szakmájában ritka intelligenciájú ember, akinek lelki finomsága is van. És érzéke minden szép nemes iránt. Sok száz kötetes könyvtára igazolja olvasottságát. Sport-szobája olyan volt (úgy tudom, a szállodai építkezésnél ezt fölslaztatta), hogy kiállításokon is megállta a helyét. Úrlovas, vívó, regattista, tornász, valóságos vívó volt János úr, míg a félszázadot meg nem haladta. És ügyes, finom udvarló. Ma előkelő magyar úr.” (Cserzy Mihály (Homok): Az öreg Szeged. 1922.)

Az 1854-ben Szegedre települt Kass Vencel fia, János előbb a családi bérleményként üzemeltetett Fekete Sasban dolgozott, majd az 1886-ra felépült Tisza Szállónak lett első bérloje. Az emelkedő bérleti díj miatt Kass a bérleményt felmondta, telket vásárolt, s azon felépítette saját tulajdonú vendéglőjét és kávéházát.

Ismét érdemes a vállalkozói szellem kinetikáját tanulmányoznunk. Kass János 1897 januárjában vásárolta meg a telket, majd ugyanez év márciusában Steinhardt Antal szállította a terveket. (Másik két megvalósult terve Szegeden — Lang Adolfal közös — a múzeum és a városi gőzfürdő. Az építési engedélyt a Középítési Tanács Pálffy Ferenc polgármester aláírásával 1897. március 31-én adta ki (a kérelem benyújtva: két héttel korábban) egyemeletes lakóházra és kávéházra. Az épület jószerivel szegedi mesteremberek kezénymán épült fel. Az építőipari kivitelezést a neves Erdélyi Mihály és Társa cég végezte, a bútortokat a Seifmann Mór és Fiai vállalat szállította, de letette itt névjegyét a szintén szegedi Landesberg Mór, a csatornázást végző Heszlénny József is. Közben a város az épület körüli utcákat rendezte. Kockakövezeteket raktak le, a járdára aszfaltot vontak, az épület és a színház közötti részt keramittal rakták ki. Emelte az épület ünnepélyességét, hogy az Arany János utcai oldalán árkádszerű kiugrást képeztek ki. Mire az új vigadó megnyílt, május 1-re a lakhatási engedélyt is megkapta Kass János.

A Szegedi Napló 1898. május 1-jei számában, A Kass-vigadó című riportjában így ír: „A mi híres palotás városunk ez időtől még rátar-tóbb, büszkébb lehet nagyvárosias külsejére. Mert a holnapi napon

A Kass

Kass-kávéház

Établissement Kass

Reggelik, ebédek

és vacsorák

bármely időben kaphatók.

Laгодalmak,

Ghambre separeek,

különtermek tárgagebédekre

vagy joutokra a legnagyobb

elegantiaul berendezoe a n. é.

közönség rendelkezésére.

Kass János.

Hirdetés 1903-ból

adódik át a nyilvánosságnak a Kass-vigadó, amely a külső és a belső berendezéseinek előkelő arányainál fogva talán az egyetlen épület Szegeden, amely igazán nagyvárosi karaktert mutat. Akik ezt a tüneményes mulatót minden zugában megvizsgálták, az a száz meg száz ember, kik hetek óta valóság-gal búcsút járnak hozzá, hogy gyönyörködjenek ennek a mesészerű háznak építésében, fokozatos fejlődésében, azok megmondhatják, hogy nagyvárosi jelzőnél többet is érdemel, mert bizony igen-igen kevés vigadója van akár az ország fővárosának is... A Kass-vigadó építője gazdagon pazarolt erre a házra, amely tenger költségen épült a város legszebb és mulatóinak legalkalmasabb helyén, a Stefánia-sétány mentén. Amit a modern igények kényelemből, fényűzésből, világosságából követelnek, azzal bőven látták el ezt a csodaszzerű vigadót.”

A város két egyesülete: a Szegedi Tisztviselők Otthona és a Lloyd-társaság, valamint a Katolikus Kör itt bérelt otthont. Az ünnepélyes megnyitón Erdélyi Kálmán, valamint Urbán Lajos és zenekara muzsikált. Egy hétre rá a szegedi honvédeknek gazdag műsorú hangversenyt adott, széles körű társasági programok közben.

Kass János folyton korszerűsítő embertípus volt. A Schlick féle vasöntőde és gépgyár által kivitelezett üvegtető vasszerkezetét 1903-ban szerelték fel, majd 1911-ben a

mai Dózsa utcai épületfront alagsora alá pincét építtetett, ami abban az időben valóságos technikai bravúrnak számított. Újabb átalakításra, bővítésre már 1914-ben gondolt, és ezeket a munkálatokat a következő év októberében kezdték meg. A terveket Baumhorn Lipót, a zsinagógák tervezője készítette (a korabeli Magyarország területén 22 zsinagógát — köztük az új, szegedit is — építettek tervei szerint, és a kivitelezést Kopasz János építőmester végezte. Az átépítések során új köntöst kapott a régi étterem, a szálloda haljának pompás kényelmet adtak, rokokó stílusban. Téli-kertet alakítottak ki. Ekkor alakult ki az étterem nagyszal-társasága, amelynél minden jelesebb embernek helye volt. Az átalakítást követően, 1916. november 16-án nyílt meg a Kass.

Az alapító, Kass János 1928-ban meghalt, és a vállalkozást ezután fia, ifj. Kass János vezette, akinek azután meggyűlt a baja a gazdasági világválság következményeivel, amiről a Szegedi Napló így ír: „Összeomlott a híres, külföldön is ismert, közel fél évszázada fennálló Kass Szálló. Megölte a gazdasági válság. A fiú apja halála után vette át, de hiába volt népszerű és kitűnő szakember, hiába harcolt ezer ötlettel a válság ellen, az üzem kezdett deficitet dolgozni. Kb. 100 állandó alkalmazottal dolgozott. Az adósság nőttön nőtt, míg a Szeged-Csongrád Takarékpénztár zárgondnokot ültetett be az üzembe 227 ezer pengős követelésének biztosítására. A pénzügyigazgatóság elrendelte a legfoglalt ingóságok elárverezését. Kilakoltatták a szálloda törzsvendégeit. 100 alkalmazott került utcára, kenyér nélkül.” (1933. szeptember 6.)

A Kasst három hónapra bezárták, majd 370 ezer pengő tőkével részvénytársaságot alapítottak. Az újbóli megnyitásra csak 1934. május 16-án került sor, a Szeged-Csongrád Takarékpénztár keblén belül alakult Ingatlanforgalmi Rt. tulajdonában, ismételt felújítások mellett. A régi reneszánsz bár helyén halászcserdát alakítottak ki. Ekkor vették fel a Hungária nevet, és igazgatóvá Patat Lajost nevezték ki.

A Kasst későbbiekben is alakították, legutóbb 1964–1966-ban, amikor Schnopper Tibor és Nagy János tervei szerint újult meg a bár, a konyha a korszerűsítés jegyében.

Azután 1977-ben bezárták, mert felépült a harmadik Hungária a Lenin körút végén, a Tiszára tekintve, panelelemekből. És a Kassról mindenki megfeledkezett, ami a segítő értékmentést jelentette volna. Az emlékeztetőknek nem akadt tőke-erős gazdája, és csak porladt, mál-lott, és értékei csökkentek. Pedig épített környezetünk jellegzetes alkotóeleme, mert úgy őrzi a Tisza-parti eklektikus palotaszort, mint féltő anya gyermekeit. Bizonyára ezért is nyerte el 1982-ben a műemlék jellegű védettséget.

Ez a nagyszerű alkotás építészeti megjelenésében, dekorativitásában a Belváros meghatározó értéke. A maga eklektikus kemény és lágy vonalaival, éttermének dísz-eivel, hangversenytermének stukkóival, a földszinti nagyterem öntöttvas oszlopaival (a Weizel-cég műve, Aradról) és ezernyi más értékével remélhetőleg majd újra ragyoghat a maga szépségében.

Szegeden a Hungária (a Kass) nem csupán egy darabka a vendéglátás világának gazdagságából, hanem a város lelkületének része is. Emberek nemzedékei kötődnek ide, szép emlékeikkel, a bálók hangulatával, az itt szövődött szerelmek következményeivel.

Reméljük, hogy a világ egyedüli cigányszobra, Dankó Pistác jól öröködik a nemrégiben megkezdett felújítás felett, és az 1990. évi Katalin-bálon hegedűje is megszólalhat.

BÁTYAI JENŐ

PAPP GYÖRGY GRAFIKÁJA